

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
I-QISM

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
I-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoj o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

MHXS (IFRS) ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOT TUZISHNING KORXONA RENTABELLIGI VA TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI TAHLIL QILISHDAGI O'RNI.....	12
Urakova Maxsad Xakimovna	
QAYTA TIKLANMAYDIGAN RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	18
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL FINANCIAL TECHNOLOGIES FOR CREDIT RISK PREDICTION AND MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA ANALYTICS.....	21
Kholdorov Sardor Umarovich	
O'ZBEKISTONDA AGROINVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	28
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR UCHUN ICHKI TURISTIK MAHSULOTLAR TAHLILI.....	33
Zoxidov Firuz Faxritdinovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА.....	38
Эргашбаева Нилуфар Мухаммадсайфуллаевна	
MUSTAQIL TURISTLAR OQIMINI OSHIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	42
Muzaffarov Akmal Axmadovich	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ЧАТ-БОТОВ В СИСТЕМЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ	49
Ирматова Азиза Бахрамовна	
OROL BO'YI MINTAQASIDA YASHIL IQTISODIYOT ASOSIDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	56
Akramova Feruza	
RECENT MEDICAL TOURISM RESEARCH IN THE WEB OF SCIENCE CORE COLLECTION	68
Hao Xiaohui	
HARBIY XIZMATCHILARNI KIYIM-KECHAK BILAN TA'MINLASHDA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASIDAN O'ZBEKISTONDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	76
Omonov Usmonqul Raxmonqul o'g'li	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA OSHIRISHNING ZAMONAVIY IQTISODIY MEXANIZMLARI	83
Inobatov Abror Boshlarovich	
КОММУНАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА И МЛАДЕНЧЕСКАЯ СМЕРТНОСТЬ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПО РЕГИОНАМ УЗБЕКИСТАНА ЗА 2012–2024 ГОДЫ.....	92
Мамбетсапаев Курбанияз Айниязович	
АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ	97
Ташмухамедова Карима Саматовна	
СУТЬ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	104
Тарават Абдул Салам	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ASOSIY KAPITALGA KIRITILGAN INVESTITSIYALAR MANBALARI RIVOJLANISHINING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI.....	112
Ibadullayev Dilshad Ibragimovich	

BARQAROR SHAHARSOZLIKNI TA'MINLASHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING EKOLOGIK VA IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	117
Permatov Ilxomjon Juraboyevich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR SHAHARSOZLIKNI HUQUQIY ASOSLARINI RIVOJLANTIRISH	121
Inoyatova Gulnoz Kadamovna	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK OMILLARNING BINOLAR YEMIRILISHIGA TA'SIRINI KOMPLEKS BAHOLASH VA ULARNI KAMAYTIRISH USULLARI (TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA).....	125
Turabova Shodiya Anvarjon qizi	
MHXSDA TUSHUM VA MOLIVAVIY INSTRUMENTLAR BO'YICHA PUL MABLAG'LARI OQIMINI HISOBGA OLISH	132
Eshonqulov Akmal Qudratovich	
BOJXONA IMTIYOZLARINING DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	138
Latipov Jahongir Shavkatovich	
O'ZBEKISTONDA XUSUSIY TA'LIM TIZIMIDA KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI TENDENSIYALARI	144
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li	
EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION USULLARNING SAMARADORLIGI.....	150
Usmanova Gulida Valiyevna	
BUXORO VILOYATIDAGI KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI TARMOQLARARO IQTISODIY SAMADORLIGI EKONOMETRIK TAHLILI	156
Nazarov Nazar G'ulom o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KO'CHMAS MULK BOZORIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	163
Sadikova Dildora Abdulla qizi	
MAHALLALARDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH EKOTIZIMINING FUNKSIONAL BOG'LIQLIGI.....	167
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫМИ ФИНАНСОВЫМИ ОПЕРАЦИЯМИ	172
Исмоилова Жасмина Ильхом кизи	
SANOAT KLASSTERLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INNOVATSION FAOLIYATGA TA'SIRI	178
Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich	
XIZMATLAR SOHASIDA KICHIK BIZNES KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	183
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna	
BIOLOGIK RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA INNOVATSION BOSHQARUV USULLARI.....	188
Babadjanov Akmal Shuxratovich	
ZAMONAVIY JAMIYATDA AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISH MEXANIZMLARI.....	193
Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o'g'li	
O'ZBEKISTON KONTEKSTI: IQLIM O'ZGARISHI, OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA MOSLASHTIRISH SIYOSATLARI	198
Haydarov Ibrohimxon Abbosxon o'g'li	
TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRI VA BOJXONA NAZORATINI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	202
Kilichov Nazar Bafoevich	

TA'LIM XIZMATLARI VA ULARNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	208
Yusupova I.R.	
OROLBO'YI HUDUDLARINING IJTIMOIIQTISODIY SALOHİYATINI KOMPLEKS BAHOLASH VA USTUVOR RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	212
Dosnazarov Kallibek Kalbayevich	
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ДОХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА	222
Айтмуратов Кутлымурат Жалгасович	
DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALAR UCHUN KORPORATIV BOSHQARUV BO'YICHA IQTISODIY HAMKORLIK VA TARAQQIYOT TASHKILOTI (IHTT)NING YETAKCHI TAMOIYILLARINI O'ZBEKISTON AMALIYOTIGA JORIY ETISH YO'NALISHLARI	227
Jumadullayeva Durdona Shuxrat qizi	
TURIZM SOHASIDA KLASTERNI SHAKLLANTIRISH ASOSIDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	233
Abdurayimov O'ktam Abdug'ani o'g'li	
EKOLOGIYAGA OID HUQUQBIZARLIKLAR TARKIBI	240
Majidova Shaxnoza Rustam qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH VA MUAMMOLI KREDITLAR MUAMMOSI: TAHLIL VA YECHIMLAR.....	244
Qurbonov Ilhom Jumaqulovich	
AGROTADBIRKORLIKDA OMILLAR SARFI ASOSIDA QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH HAJMINING OSHISHIGA TA'SIRINI HUDUDIY BAHOLASH.....	248
Qurbonov Alisher Boboqulovich	
ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL PROBLEMS IN THE IMPLEMENTATION OF INTERNAL STANDARDS IN AUDIT FIRMS OF UZBEKISTAN AND THEIR IMPACT ON THE QUALITY OF AUDIT SERVICES	256
Kamola Bobonarova	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONA MENEJMENTIDA AXBOROT TEKNOLOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI.....	262
Zohidov Jamshid Botirxonovich	
SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA XALQARO TAJIRIBA VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI.....	267
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
NAMANGAN VILOYATIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI VA MAHALLIYLASHTIRISH JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	272
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
MILLIY HUNARMANDCHILIK SOHASINI HUDUDIY RIVOJLANTIRISHNING INTEGRAL BOSHQARUV MODELI VA UNI BAHOLASH	279
Yaxshiliqov Sardor Rustam o'g'li	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: EKONOMETRIK TAHLIL.....	288
H.S. Bobojonov	
OLIY TA'LIM TIZIMIGA XORIJIY INVESTITSİYALAR JALB QILISHNING USLUBIY ASOSLARI.....	294
Mamanazarov A.A.	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH SALOHİYATINI BOSHQARISH VA ISHLAB CHIQRISH XAVFSIZLIGI TA'MINLASHNING METODOLOGIK JIHLATLARI.....	299
Gulmatov Sunnatillo Nurillayevich	
BIOLOGIK AKTIVLAR SINTETIK VA ANALITIK HISOBINI TASHKIL ETISHDA ISHCHI HISOBVARAQLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	308
Axmetova Salima Seytovna	

HUDUD IQTISODIYOTIGA "YASHIL INVESTITSİYALAR"NI JALB QILISH MEXANIZMLARINING USLUBIY JIHATLARI.....	313
To'xtayev Maqsud Mansurovich	
TURIZM SOXASIDA XIZMATLAR SIFATIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA).....	321
Suyunov R.G'.	
SOLIQ MA'MURCHILIGI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARINING JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	326
Turdaliyev Eldor Sho'xratjon o'g'li	
AGROKLASTERLAR FAOLIYATINI RAQAMLI BOSHQARUV MEXANIZMLARI ASOSIDA SHAKLLANTIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH.....	334
Berdiyev Abdumalik Hakimovich	
AHOLI DEMOGRAFIK JARAYONLARINI STATISTIK TADQIQ ETISHDA KUZATUVLARNING O'RNI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	340
Siroj Zarina Rustambekovna	
MECHANISMS FOR INCREASING THE EFFECTIVENESS OF USING ISLAMIC FINANCE INSTRUMENTS IN SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN.....	347
Toshxo'jayev Abduqodirxon Abdulmanurxon ugli	
KORPORATIV BOSHQARUVNING IQTISODIY MAZMUNI VA QURILISH KORXONALARI FAOLIYATIDAGI INSTITUTSIONAL AHAMIYATI	354
G'iyosov Ilxom Karimovich	
FORECASTING OF AGRICULTURAL PRODUCTION INDICATORS IN SURKHANDARYA REGION USING THE ARIMA MODEL.....	361
Abdurayimov Kamoliddin Khurram oglu	
BARQAROR HOSILDORLIKNI TA'MINLASHNING IQTISODIY YONDASHUVLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	369
Turayeva Gulizahro	
INNOVATION EKOTIZIMDA FAN-TA'LIM-ISHLAB CHIQUARISH INTEGRATSIYASINING IQTISODIY JIHATLARI	374
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	
INSON KAPITALIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL INDEKSINI SHAKLLANTIRISH VA UNING HUDUDIY IQTISODIY O'SISHNI BAHOLASHDAGI AHAMIYATI.....	378
Yusubboyeva Dinora Qudrat qizi	
OHAK TOSH QAZIB OLISH JARAYONIDA ATROF MUHITDAGI ZARARI VA OLDINI OLISH.....	386
Kaxorov Ulug'bek	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK LOYIHALARIDA MOLIVAVIY RISKLARNI BAHOLASH VA BOSHQARISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA XALQARO YONDASHUVLAR (2019-2025 YILLAR)	389
Abdukarimov Akbar G'anisherovich	
KORXONALAR FAOLIYATINI INNOVATION RIVOJLANTIRISHNI IMITATION MODELLASHTIRISH.....	393
Raximov Azizbek Zokirovich	
OROLBO'YI MINTAQASIDA YOSHLAR TADBIRKORLIGI VA TA'LIM XIZMATLARI SIFATINING TAHLILI.....	400
Raxmanov Raxmanbergan Abdullaevich	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ORQALI ISHLAB CHIQUARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	404
Kodirova Xurshida Ismoilovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA INNOVATION MENEJMENT TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI	409
Yusupov Ulug'bek Shukurullayevich	
Omonov Abdurazzoq Komil o'g'li	

KREATIV IQTISODIYOT VA BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKNI BAHOLASH.....	416
Xamidova Soro	
Toshpulatova Laylo	
DIGITALLY-ENABLED COMMUNITY AGRITOURISM AS A PATHWAY TO RURAL INCOME IN THE ARAL SEA REGION: A CONCEPTUAL APPROACH.....	423
Mariya Bekimbetova	
SIFAT MENEJMENTI TIZIMIGA INTEGRATSIYALASHGAN XODIMLARNI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	427
Qurbonova Dilafruz Anvarjon qizi	
SANOAT ZONALARIDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA INFRATUZILMAVIY RESURLARNI BOSHQARISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI.....	431
Arifbayev Bobir Dilshodovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSİYALARNI SUG'URTALASHDAGI AMALIY MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH ISTIQBOLLARI	439
Kengesbaeva Suliuxan Maxsetbay qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YALPI ICHKI MAHSULOT HAJMIGA TA'SIR ETUVCHI MAKROIQTISODIY OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILI	443
Safarova Yulduz Abbos qizi	
AUDITNING XALQARO STANDARTLARINI MOLIVAVIY HISOBOTNI SOXTALASHTIRISH HOLATLARINI ANIQLASHDA QO'LLASH	448
Xusanov Shuxrat Burxonovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В ЦЕЛЯХ ПОВЫШЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ИНКЛЮЗИВНОСТИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ.....	454
Рузибоева Нилуфар Тўлқин қизи	
ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT MECHANISMS FOR EFFICIENT WATER RESOURCE USE BASED ON CIRCULAR ECONOMY PRINCIPLES	461
Sotvoldiyeva Muslimaxon Gayratjon kizi	
HUDUDIY IQTISODIY IXTISOSLASHUVNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY INDEKSLARI: TAHLILIY SHARH VA INTEGRAL YONDASHUV	467
Mansurov Zikriyo Muxsinjon o'g'li	
QURILISH SANOATI KORXONALARINING INVESTITSION JOZIBADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY YONDASHUVLARI.....	473
Karimov Inomjon Ortikbayevich	
TRANSPORT SOHASIDA INVESTITSION JOZIBADORLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA UNI BELGILOVCHI OMILLAR.....	480
Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi	
МЕХАНИЗМ ДЕЙСТВИЯ МЕСТНЫХ НАЛОГОВ И СБОРОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	484
Файзиев Фаррух Абдуллахожаевич	
IQTISODIY ADOLATNI TA'MINLASHNING SOLIQ-BUDJET MEXANIZMLARI: NAZARIY YONDASHUVLAR, MEZONLAR VA BAHOLASH USULLARI.....	491
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ФУНКЦИОНИРОВАНИИ ЛОГИСТИЧЕСКИХ ПРОВАЙДЕРОВ.....	499
Исмагулова Гульмира Нуралиевна	
ANALYSIS OF AGRICULTURAL EXPORT DEVELOPMENT TRENDS AND EXPORT GEOGRAPHY IN UZBEKISTAN	504
Qobilova Malika Uktamovna	
Usanova Feruza Zafar kizi	
Muratov Shukrullo Abduraimovich	

O'ZBEKISTON TURIZM TARMOG'INING RAQOBATBARDOSHLIGINI CHEKLOVCHI OMILLARNI TIZIMLI TAHLIL QILISH VA ULARNI BARTARAF ETISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	508
Khusniddin Egamnazarov	
IKKI YOQLAMA SOLIQQA TORTISHNING OLDINI OLIHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI VA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'LLASH AMALIYOTI.....	516
Sarsengalieva Albina Askar qizi	
TIJORAT BANKLARI DEPOZIT PORTFELINING TARKIBIY TAHLILI VA UNI OPTIMALLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	524
Abduganiyev Shoxruxbek Shavkatbek o'g'li	
MILLIY IQTISODIYOTNI SANOATLASHUVINING HAJMIY VA SIFAT O'LG'AMHLARI O'RTASIDAGI NOMUTANOSIBLIK TAHLILI.....	533
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA ICHKI TURIZM BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING TAMOYILLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	540
Muxtarov Botir Abdusattarovich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA DRON TEXNOLOGIYALARINING MEHNAT VA ENERGIYA RESURSLARINI TEJASHGA TA'SIRINI INTEGRAL BAHOLASH METODIKASI	546
Maxmudov Saidalo Ma'ruf o'g'li	
BYUDJET TASHKILOTLARI AUDITIDA TANLAMA NATIJALARINI BAHOLASH, BUZILISHLARNI EKSTRAPOLYASIYA QILISH VA ULARNI «MASOFAVIY AUDIT» TIZIMI BILAN INTEGRATSIYALASH.....	553
Muqumov Jasur Bosimovich	

UO'K: 657.631.6

BYUDJET TASHKILOTLARI AUDITIDA TANLAMA NATIJALARINI BAHOLASH, BUZILISHLARNI EKSTRAPOLYASIYA QILISH VA ULARNI «MASOFAVIY AUDIT» TIZIMI BILAN INTEGRATSIYALASH

Muqumov Jasur Bosimovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

muqumovjasur@gmail.com

Tel.: +998 98 338 67 10

Annotatsiya. Maqolada byudjet tashkilotlari auditida tanlama natijalarini baholash, aniqlangan buzilishlarni tekshirilayotgan to'plamga ekstrapolyasiya qilish uslubiyati hamda uni «Masofaviy audit» avtomatlashtirilgan axborot tizimi bilan integratsiyalash yo'llari yoritilgan. Tadqiqot muammosi — amaliyotda tanlama natijalarining to'plamga ekstrapolyasiya qilinmasligi va buning audit xulosasini asossiz qilishidir. Tadqiqotda statistik baholash, «ifloslanish» koeffitsiyenti usuli, qatlamli ekstrapolyasiya, shartli modellashirish va tizimli yondashuvdan foydalanildi. Natijada besh bosqichli baholash uslubiyati, xatolarni tasniflash tartibi, qaror qoidasi hamda raqamli integratsiya yo'nalishlari ishlab chiqildi. Muallifning ilmiy hissasi — baholash uslubiyatini xavf zonalari va raqamli tizim bilan uyg'unlashtirilganligidir.

Kalit so'zlar: tanlama natijalarini baholash, ekstrapolyasiya, prognoz xato, ifloslanish koeffitsiyenti, xatoning yuqori chegarasi, tanlama xavfi, «Masofaviy audit» tizimi, raqamlashtirish, byudjet tashkiloti, XAS 530.

Аннотация. В статье рассматриваются методика оценки результатов аудиторской выборки, экстраполяции выявленных нарушений на проверяемую совокупность и пути её интеграции с автоматизированной информационной системой «Дистанционный аудит». Проблема исследования заключается в том, что на практике результаты выборки часто не экстраполируются на совокупность, что делает аудиторское заключение необоснованным. Используются статистическая оценка, метод коэффициента «загрязнения» (tainting), послойная экстраполяция, условное моделирование и системный подход. В результате разработаны пятиэтапная методика оценки, порядок классификации ошибок, правило принятия решения и направления цифровой интеграции. Научный вклад автора состоит в увязке методики оценки с зонами риска и цифровой системой.

Ключевые слова: оценка результатов выборки, экстраполяция, прогнозируемая ошибка, коэффициент загрязнения, верхняя граница ошибки, выборочный риск, система «Дистанционный аудит», цифровизация, бюджетная организация, МСА 530.

Abstract. The article presents a methodology for evaluating audit sampling results, extrapolating identified violations to the audited population, and ways of integrating it with the «Remote Audit» automated information system. The research problem is that, in practice, sampling results are often not extrapolated to the population, which makes the audit conclusion unfounded. The study employs statistical evaluation, the tainting coefficient method, stratified extrapolation, conditional modelling and a systematic approach. As a result, a five-stage evaluation methodology, an error classification procedure, a decision rule and directions for digital integration are developed. The author's scientific contribution lies in linking the evaluation methodology with risk zones and the digital system.

Keywords: evaluation of sampling results, extrapolation, projected misstatement, tainting coefficient, upper error limit, sampling risk, Remote Audit system, digitalization, budget organization, ISA 530.

KIRISH

Tanlama natijalarini baholash auditorlik tanlamasining mantiqiy yakuni va hal qiluvchi bosqichidir. Tanlamada aniqlangan xatolar tahlil qilinib, butun to'plamga ekstrapolyasiya qilinadi va yo'l qo'yiladigan xato bilan taqqoslanadi — aynan shu bosqich qisman tekshiruvni to'liq xulosaga aylantiradi. Baholashning to'g'ri bajarilishi butun tanlama jarayonining qiymatini belgilaydi: stratifikatsiya, tanlama hajmini asoslash va elementlarni tanlash qanchalik puxta bajarilmasin, natijalar to'plamga proyeksiya qilinmasa, tanlama o'z maqsadiga erishmaydi.

Biroq amaliyot tahlili shuni ko'rsatadiki, byudjet tashkilotlari auditida tanlama natijalarini ekstrapolyasiya qilmaslik keng tarqalgan kamchilikdir: auditorlar ko'pincha tanlamada topilgan xatolarni shunchaki qayd etib, ularni to'plamga proyeksiya qilmaydi. Bu tanlamaning asl maqsadiga — qisman tekshiruv asosida butun to'plam holati to'g'risida xulosa chiqarishga — zid keladi va audit xulosasini asossiz qiladi. XAS (ISA) 530 esa auditordan tanlamada aniqlangan buzilishlarni tahlil qilish, ularni to'plamga proyeksiya qilish va natijani yo'l qo'yiladigan xato bilan taqqoslashni bevosita talab qiladi.

Mavzuning dolzarbligi davlat moliyaviy nazoratini raqamlashtirish jarayoni bilan yanada kuchayadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 10-iyuldagi PF-100-sonli Farmoni bilan «Masofaviy audit» avtomatlashtirilgan axborot tizimi joriy etildi; «O'zbekiston — 2030» strategiyasida davlat mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish va nazoratni raqamlashtirish ustuvor vazifa etib belgilangan. Byudjet tashkilotlari ma'lumotlarining markazlashgan tarzda to'planishi baholash va ekstrapolyasiya hisob-kitoblarini avtomatlashtirish uchun tayyor platforma yaratadi, biroq buning uchun avval baholashning aniq uslubiyati ishlab chiqilishi lozim. Uslubiyat bilan raqamli tizimning uyg'unligi tanlamani bir martalik amaldan uzluksiz nazorat jarayoniga aylantirish imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi — byudjet tashkilotlari auditida tanlama natijalarini baholash va aniqlangan buzilishlarni tekshirilayotgan to'plamga ekstrapolyasiya qilish uslubiyatini ishlab chiqish hamda uni «Masofaviy audit» tizimi bilan integratsiyalash yo'llarini asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: baholashning nazariy asosi va tanlama xavfi turlarini ochib berish; besh bosqichli baholash uslubiyatini va xatolarni tasniflash tartibini ishlab chiqish; ekstrapolyasiya usullarini («ifloslanish» koeffitsiyenti, qatlamli ekstrapolyasiya) va qaror qoidasini asoslash; uslubiyatni shartli misolda sinab ko'rish; raqamli integratsiya yo'nalishlari va afzalliklarini aniqlash.

Tadqiqot obyekti — O'zbekiston Respublikasi byudjet tashkilotlarida auditorlik tekshiruvlari natijalarini umumlashtirish amaliyoti; predmeti — tanlama natijalarini baholash, ekstrapolyasiya qilish va raqamli tizim bilan integratsiyalash jarayonida yuzaga keladigan uslubiy munosabatlardir. Maqolaning keyingi qismlarida adabiyotlar sharhi, tadqiqot metodologiyasi, uslubiyatning mazmuni, uni qo'llash namunasi va natijalar muhokamasi izchil bayon etiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tanlama natijalarini baholashning nazariy asoslari xorijiy ilmiy adabiyotda monetar birlik bo'yicha tanlash metodologiyasi doirasida ishlab chiqilgan. Usulning asoschilari aniqlangan xatolarni «ifloslanish» (tainting) koeffitsiyenti orqali to'plamga proyeksiya qilish va xatoning yuqori chegarasini hisoblash tartibini asoslagan (Leslie va boshq., 1979). J. Neter va J. Loyebbeke auditorlik to'plamlarida statistik baholagichlarning xatti-harakatini tajribaviy o'rganib, baholash usulining xato taqsimotiga mosligi prognoz aniqligini belgilashini ko'rsatgan (Neter va Loebbecke, 1975). A.A. Arens va hammualliflari baholash bosqichini tanlama siklining ajralmas qismi sifatida tavsiflab, prognoz xato va yo'l qo'yiladigan xatoni taqqoslash tartibini yoritgan (Arens va boshq., 2020). Xatoning yuqori chegarasini hisoblashning amaliy tartibi AICPA qo'llanmasida batafsil berilgan (AICPA, 2017).

Empirik tadqiqotlar baholash va ekstrapolyasiya muammosining dolzarbligini tasdiqlaydi. R.J. Elder va hammualliflari tanlama bo'yicha tadqiqotlarni tizimlashtirib, aniqlangan xatolarni baholash va proyeksiya qilish amaliyotida sezilarli tafovutlar mavjudligini qayd etgan (Elder va boshq., 2013). B.Ye. Kristensen va hammualliflari yirik auditorlik firmalari amaliyotini o'rganib, baholash siyosatlarining firmalararo farqlanishini aniqlagan (Christensen va boshq., 2015). A.V. Ganshin tanlama natijalarini baholash va ekstrapolyasiya algoritmlarini ishlab chiqqan (Ganshin, 2019). Biroq ushbu tadqiqotlar tijorat audit doirasida olib borilgan bo'lib, davlat auditining sifat mezonlari va raqamli nazorat tizimlari bilan integratsiya masalalarini qamrab olmaydi.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlari adabiyotida tanlama natijalarini baholash nazariy jihatdan yoritilgan (Bychkova va Itygilova, 2021; Podolskiy va Savin, 2019). O'zbekistonlik olimlar auditni tashkil etish, ichki audit va davlat moliyaviy nazorati masalalarini tadqiq etgan (Do'smuratov, 2003; Ilxamov, 2022; Xasanov, 2023); jurnalda e'lon qilingan so'nggi ishlarda davlat sektori auditini raqamlashtirish zarurati alohida

ta'kidlanadi (Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil jurnali materiallari, 2024). Shu bilan birga, milliy adabiyotda tanlama natijalarini baholash va ekstrapolyasiya qilishning byudjet tashkilotlariga moslashtirilgan hamda raqamli tizim bilan integratsiyalashgan uslubiyati ishlab chiqilmagan.

Me'yoriy-uslubiy jihatdan XAS (ISA) 530 buzilishlarni tahlil qilish, to'plamga proyeksiya qilish va natijani baholashni talab qiladi (IAASB, 2023), ISSAI 1530 esa bu talablarni davlat sektori uchun moslashtiradi (INTOSAI, 2020). O'zbekistonda auditorlik faoliyati O'RQ-677-sonli Qonun bilan tartibga solinib, unga muvofiq auditning xalqaro standartlari qo'llaniladi (O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 2021); «Masofaviy audit» tizimi esa PF-100-sonli Farmon bilan joriy etilgan (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 2024).

Adabiyotlar sharhi quyidagi xulosaga olib keladi: baholash va ekstrapolyasiyaning umumiy statistik apparati mavjud bo'lsa-da, uni xavf zonalarini bo'yicha stratifikatsiyalangan byudjet to'plamiga tatbiq etish, davlat auditining sifat mezonlari bilan uyg'unlashtirish va raqamli nazorat tizimi bilan integratsiyalash masalasi ochiqchilik qolmoqda. Mazkur maqola ayni shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot pozitivistik falsafaga tayanadi va nazariy-uslubiy dizaynda qurilgan: avval baholashning nazariy asosi va xalqaro standartlar talablari umumlashtiriladi, so'ngra besh bosqichli uslubiyat shakllantiriladi, u shartli misolda sinab ko'riladi va raqamli integratsiya yo'nalishlari asoslanadi. Uslubiyat avval ishlab chiqilgan stratifikatsiya metodikasi, tanlama hajmi modeli va moslashtirilgan MUS usulining mantiqiy davomi sifatida, ular bilan yaxlit tizimda loyihalangan.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullardan foydalanildi: statistik baholash usullari — prognoz xato va uning yuqori chegarasini hisoblashda; «ifloslanish» koeffitsiyenti usuli — monetar tanlamada xatolarni to'plamga proyeksiya qilishda; guruhlash usuli — xatolarni tizimli, tasodifiy va anomal turlarga tasniflashda; qatlamli ekstrapolyasiya — natijalarni xavf zonalarini bo'yicha alohida baholashda; shartli modellash — uslubiyatni namunaviy misolda ko'rsatishda; tizimli yondashuv — baholashni tanlama siklining boshqa bosqichlari va raqamli tizim bilan bog'liqlikda qarashda.

Tadqiqotning axborot bazasini auditning xalqaro standartlari (ISA 530), Oliy audit organlari xalqaro standartlari (ISSAI 1530), AICPA ning auditorlik tanlamasi bo'yicha qo'llanmasi, O'zbekiston Respublikasining me'yoriy-huquqiy hujjatlari, xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari hamda «Masofaviy audit» va g'aznachilik axborot tizimlarining uslubiy imkoniyatlariga oid materiallar tashkil etadi. Xulosalarning ishonchligi uslubiyatning sinalgan statistik apparatga tayangani bilan, asosiligi esa uning xalqaro standartlar talablari va raqamlashtirish siyosati yo'nalishlari bilan muvofiqlashtirilgani bilan ta'minlanadi.

Baholashning nazariy asosi tanlama va to'plam o'rtasidagi statistik bog'liqlikka tayanadi: tanlama representativ bo'lgani bois, undagi xato darajasi to'plamning xato darajasini baholash uchun asos bo'ladi, ekstrapolyasiya esa aynan shu bog'liqlikka tayanib tanlama natijasini butun to'plamga kengaytiradi. Baholashda tanlama xavfi tushunchasi markaziy o'rin tutadi — bu tanlama asosida chiqarilgan xulosaning butun to'plam tekshirilganda chiqariladigan xulosadan farq qilishi ehtimolidir. Tanlama xavfi ikki turda namoyon bo'ladi: to'plamni noto'g'ri qabul qilish (xato mavjud bo'lsa-da, to'g'ri deb baholash) va noto'g'ri rad etish (to'g'ri to'plamni xato deb baholash). Birinchi tur audit samaradorligiga — xatoni aniqlash qobiliyatiga, ikkinchisi esa audit iqtisodiylikiga — ortiqcha tekshiruv va resurs sarfiga ta'sir ko'rsatadi. Baholash uslubiyati bu xavflarni ishonchlik darajasi orqali boshqaradi: tanlama xatosining yuqori chegarasi muayyan ishonchlik darajasida hisoblanadi va bu daraja tanlama hajmini aniqlashda qo'llanilgan daraja bilan mos bo'lishi lozim.

Taklif etilayotgan baholash uslubiyati besh bosqichdan iborat. Birinchi bosqichda tanlamadagi barcha elementlar tekshirilib, aniqlangan xatolar turi, sababi va summasi bo'yicha hujjatlashtiriladi — bu baholashning boshlang'ich ma'lumot bazasini shakllantiradi. Ikkinchi bosqichda xatolar turiga ko'ra to'plamga ekstrapolyasiya qilinadi. Uchinchi bosqichda tanlama xatosining yuqori chegarasi hisoblanadi. To'rtinchi bosqichda prognoz xato (yuqori chegarasi) yo'l qo'yiladigan xato bilan taqqoslanadi. Beshinchi bosqichda taqqoslash natijasiga ko'ra to'plam holati to'g'risida xulosa chiqariladi: yuqori chegara past bo'lsa to'plam to'g'ri deb baholanadi, aks holda qo'shimcha chora ko'riladi. Bosqichlarning izchil bajarilishi baholashning to'liq va obyektiv amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Ekstrapolyasiyaning aniqligi xatolarni to'g'ri tasniflashga bog'liq (1-jadval). Xatolar uch turga ajratiladi: tizimli xatolar butun to'plamga xos bo'lib, to'liq ekstrapolyasiya qilinadi; tasodifiy xatolar ham statistik prognozga kiritiladi; anomal xatolar esa istisno xarakterga ega bo'lib, faqat ularning istisno ekanligi ishonarli dalillar bilan isbotlansa, ekstrapolyasiya qilinmay alohida tahlil qilinadi. Anomal deb topish qat'iy asoslashni talab qiladi: isbot bo'lmasa, xato tasodifiy deb hisoblanib ekstrapolyasiya qilinadi — bu talab auditorlarning xatolarni asossiz ravishda anomal deb hisoblab, prognoz xatoni kamaytirishining oldini oladi. Davlat auditida tasnif alohida ahamiyat kasb etadi: qonunbuzarlik xarakteridagi xatolar summasidan qat'i nazar alohida qayd etiladi (1-jadval).

1-jadval
Xatolar tasnifi va ularning ekstrapolyasiyada qo'llanishi

Xato turi	Tavsifi	Ekstrapolyasiyada qo'llanishi
Tizimli	Butun to'plamga xos, jarayon yoki nazoratdagi nuqsondan kelib chiquvchi, takrorlanuvchi	To'liq ekstrapolyasiya qilinadi
Tasodifiy	Betartib, alohida holatlarda yuzaga kelgan	Statistik prognozga kiritiladi
Anomal	Istisno, takrorlanmas (istisno ekanligi isbotlangan taqdirda)	Ekstrapolyasiya qilinmaydi, alohida tahlil qilinadi

Manba: IAASB (2023) talablari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan

Monetar birlik bo'yicha tanlashda ekstrapolyasiya «ifloslanish» (tainting) koeffitsiyenti orqali amalga oshiriladi. Ifloslanish koeffitsiyenti aniqlangan xatoning operatsiya qiymatiga nisbatini ifodalaydi: masalan, qiymati 100 birlik operatsiyada 20 birlik xato aniqlansa, koeffitsiyent 0,2 ni tashkil etadi. Bu koeffitsiyent tanlama intervaliga ko'paytirilib, o'sha tanlama nuqtasi bo'yicha prognoz xato hisoblanadi; barcha nuqtalar bo'yicha prognozlar yig'ilib, to'plamdagi umumiy prognoz xato aniqlanadi. Bunda intervaldan katta, to'liq tekshirilgan operatsiyalardagi xatolar ekstrapolyasiya qilinmay bevosita hisobga olinadi, intervaldan kichik operatsiyalardagi xatolar esa koeffitsiyent orqali proyeksiya qilinadi — bunday ikki xil yondashuv prognozning qiymatga mutanosib va metodologik jihatdan to'g'ri bo'lishini ta'minlaydi.

Tanlama xatosining yuqori chegarasi (upper error limit) to'plamdagi maksimal ehtimoliy xatoni belgilaydi va uch tarkibiy qismdan iborat (2-jadval): asosiy aniqlik — hech qanday xato aniqlanmagan taqdirda ham mavjud bo'lgan statistik noaniqlik; aniqlangan buzilishlar prognozi — tanlamadagi xatolar asosida hisoblangan proyeksiya; qo'shimcha aniqlik zahirasi — prognoz noaniqligini qoplovchi qism. Ushbu uch qismning yig'indisi muayyan ishonchlilik darajasida to'plamdagi xatoning yuqori chegarasini beradi: masalan, 95 foiz ishonchlilik yuqori chegaraning 95 foiz ehtimol bilan haqiqiy xatoni qamrab olishini anglatadi (2-jadval).

2-jadval
Tanlama xatosi yuqori chegarasining tarkibiy qismlari

Tarkibiy qism	Mazmuni
Asosiy aniqlik	Tanlamada xato aniqlanmagan taqdirda ham mavjud bo'lgan statistik noaniqlik
Aniqlangan buzilishlar prognozi	Tanlamadagi xatolar asosida ifloslanish koeffitsiyenti orqali hisoblangan proyeksiya
Qo'shimcha aniqlik zahirasi	Prognoz noaniqligini qoplovchi ehtiyotkorlik qismi

Manba: AICPA (2017) asosida muallif tomonidan tuzilgan

Stratifikatsiyalangan tanlamada ekstrapolyasiya har bir qatlam (xavf zonasi) uchun alohida amalga oshiriladi: har bir zonada prognoz xato va yuqori chegara hisoblanib, so'ngra natijalar jamlanadi. Bu usul har bir xavf zonasining holatini alohida baholash imkonini beradi va muammoli zonalarini aniq ko'rsatadi; zonalar bo'yicha jamlash esa umumiy to'plam holatini beradi. Bunday qatlamli ekstrapolyasiya stratifikatsiya metodikasi bilan uzviy bog'lanadi va baholash aniqligini oshiradi: tuzatish choralari umumiy emas, manzilli bo'ladi.

Uslubiyatning yakuniy elementi — qaror qoidasidir. Agar tanlama xatosining yuqori chegarasi yo'l qo'yiladigan xatodan past bo'lsa, to'plam mohiyatan to'g'ri deb baholanadi; u belgilangan chegaradan oshsa, auditor to'plamda muhim xato mavjud degan xulosaga keladi va bir necha yo'ldan birini tanlaydi: tanlama hajmini kengaytirib bahoni aniqlashtirish, tekshirilayotgan tashkilotdan xatolarni tuzatishni talab qilish yoki modifikatsiyalangan audit xulosasi berish. Alohida e'tibor «kulrang zona»ga qaratiladi — prognoz xato (yuqori chegarasi) yo'l qo'yiladigan xatoning taxminan 80–100 foizi oralig'ida bo'lgan holat: bunda xato aniq muhim ham, aniq noahamiyatli ham emas, shu bois auditor qo'shimcha proseduralar o'tkazadi yoki tanlamani kengaytiradi. Davlat auditida qaror qoidasi qo'sh mezonga tayanadi: miqdoriy taqqoslash bilan birga xatoning tabiati ham baholanadi — qonunbuzarlik yoki mablag'ning maqsadsiz sarflanishi miqdoran kichik bo'lsa-da, muhim deb topiladi. Barcha parametrlar, hisob-kitoblar va xulosa ishchi hujjatlarda qayd etiladi.

Uslubiyatning amalda qo'llanilishini shartli misol yordamida ko'rsatamiz (3-jadval). Avvalgi bosqichlarda uch xavf zonasi bo'yicha tanlama o'tkazilgan bo'lsin. Yuqori xavf zonasida tanlamada aniqlangan buzilishlar asosida prognoz xato 45 birlikni tashkil etadi va yo'l qo'yiladigan xato 60 birlikdan past; o'rta zonada prognoz

xato 90 birlik (yo'l qo'yiladigan 160 birlik), past zonada 110 birlik (yo'l qo'yiladigan 200 birlik). Demak, har bir zonada to'plam mohiyatan to'g'ri deb baholanadi; zonalar bo'yicha prognoz xatolarning jami 245 birlik umumiy yo'l qo'yiladigan xato 420 birlikdan past bo'lgani bois, umumiy to'plam ham to'g'ri deb topiladi (3-jadval).

3-jadval

Tanlama natijalarini xavf zonalar bo'yicha baholash namunasi (shartli ma'lumotlar)

Xavf zonasi	Prognoz xato	Yo'l qo'yiladigan xato	Xulosa
Yuqori	45 birlik	60 birlik	Maqbul (nisbat 75%)
O'rta	90 birlik	160 birlik	Maqbul (nisbat 56%)
Past	110 birlik	200 birlik	Maqbul (nisbat 55%)
Jami	245 birlik	420 birlik	To'plam mohiyatan to'g'ri

Manba: muallif hisob-kitoblari (shartli ma'lumotlar asosida)

Namunadagi zonalar bo'yicha nisbatlarning tahlili qo'shimcha xulosalarga olib keladi. Yuqori xavf zonasida prognoz xato yo'l qo'yiladigan xatoga nisbatan 75 foizni tashkil etadi — bu kulrang zona chegarasiga yaqin ko'rsatkich bo'lib, ushbu zonada xato darajasi nisbatan yuqoriroq ekanini va xavf bahosining to'g'riligini tasdiqlaydi; zarur holda auditor aynan shu zonada qo'shimcha proseduralar o'tkazadi. Past xavf zonasida nisbat 55 foizni tashkil etadi. Shunday qilib, baholash natijalari stratifikatsiya bosqichida qilingan xavf bahosini ham teskari aloqa tarzida tekshiradi. Yuqori xavf zonasidagi prognoz xato ikki qismdan iborat: to'liq tekshirilgan yirik operatsiyalardagi aniq xatolar bevosita hisobga olinadi, kichikroq operatsiyalardagi xatolar esa tanlama asosida prognoz qilinadi — shu tariqa prognoz ham aniq tekshirilgan, ham statistik baholangan qismlarni birlashtiradi. Namunadagi ko'rsatkichlar shartli bo'lib, real qo'llanishda prognoz xato tanlamada aniqlangan haqiqiy buzilishlar asosida hisoblanadi.

Baholash natijalari bo'yicha auditor tegishli tavsiyalar ishlab chiqadi. Agar tizimli xatolar aniqlansa, auditor ularning manbaini — jarayon yoki nazoratdagi nuqsonni — ko'rsatib, uni bartaraf etish bo'yicha tavsiya beradi. Bu PF-100-sonli Farmonda belgilangan, auditning byudjet intizomiga ko'maklashish vazifasiga mos keladi: baholash natijalari nafaqat xulosa, balki tizimli muammolarni hal etish uchun asos ham bo'lib xizmat qiladi va auditning profilaktik, konstruktiv rolini kuchaytiradi.

Uslubiyatning «Masofaviy audit» tizimi bilan integratsiyasi uning samaradorligini sezilarli oshiradi. Integratsiyaning to'rtta asosiy ustunligini ajratish mumkin. Birinchisi — tanlama jarayonini to'liq avtomatlashtirish: tizim g'aznachilik ma'lumotlari asosida xarajatlarni avtomatik stratifikatsiyalaydi, har bir zona uchun tanlama hajmini hisoblaydi, MUS usuli bilan elementlarni tanlaydi va baholash hisob-kitoblarini bajaradi — bu auditor mehnatini kamaytiradi va inson xatosi ehtimolini bartaraf etadi. Ikkinchisi — uzluksiz monitoring: raqamli tizim operatsiyalarni real vaqtda kuzatib, noodatiy yozuvlarni darhol ajratadi, bu an'anaviy davriy tekshiruvdan farqli ravishda muammolarni erta oshkor qiladi. Uchinchisi — xavf indikatorlarini doimiy yangilab borish: tizim yangi ma'lumotlar asosida xavf bahosini muntazam qayta hisoblab, stratifikatsiya va tanlama yo'nalishini dolzarb holatga moslaydi. To'rtinchisi — natijalarni avtomatik hujjatlashtirish: tanlama parametrlari, hisob-kitoblar va baholash natijalari avtomatik qayd etilib, sifat nazorati va shaffoflik ta'minlanadi.

Integratsiyaning muhim elementi — qayta aloqa mexanizmidir. Baholash natijalari keyingi tekshiruvlarda xavf bahosini yangilash uchun ishlatiladi: muayyan zonada xato darajasi yuqori chiqsa, keyingi davrda uning xavf balli oshiriladi va tekshiruv intensivligi kuchaytiriladi. Shu tariqa tizim o'z tajribasidan o'rganib, xavf zonalarini doimiy aniqlashtirib boradi — metodika statik emas, rivojlanuvchan bo'ladi. Bunday sharoitda tanlama nafaqat davriy tekshiruv vositasi, balki doimiy monitoring tizimining tarkibiy qismiga aylanadi: an'anaviy, ob'yektga borib o'tkaziladigan tekshiruvlar o'rnini uzluksiz, masofadan va ma'lumotlarga asoslangan nazorat egallaydi.

Taklif etilayotgan baholash uslubiyati avval ishlab chiqilgan metodikalar bilan birgalikda auditorlik tanlamasining yaxlit tizimini yakunlaydi: stratifikatsiya xarajatlarni xavf zonalariga ajratadi, statistik model har zona uchun tanlama hajmini belgilaydi, moslashtirilgan MUS usuli elementlarni tanlaydi, baholash uslubiyati esa natijalarni baholab to'plamga ekstrapolyasiya qiladi, «Masofaviy audit» tizimi esa bu bosqichlarni raqamli muhitda integratsiyalashtiradi. Har bir bosqichning chiqish natijasi keyingisining kirish ma'lumotiga aylanadi — bunday yaxlitlik alohida qo'llaniladigan usullarga nisbatan izchil va asosli natija beradi.

Integratsiyaning joriy etish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Dastlabki bosqichda baholash va ekstrapolyasiya uslubiyati auditorlar uchun metodik yo'riqnoma sifatida rasmiylashtiriladi va xatolarni tasniflash, ifloslanish koeffitsiyentini hisoblash hamda qaror qoidasini qo'llash tartibi belgilanadi. Ikkinchi bosqichda

hisob-kitoblar avtomatlashtiriladi: tizimga prognoz xato, yuqori chegara va nisbatlarni avtomatik hisoblovchi modul kiritiladi. Uchinchi bosqichda qayta aloqa mexanizmi yo'lga qo'yiladi: baholash natijalari xavf bahosini yangilashga ulanadi. Yakuniy bosqichda uslubiyat pilot byudjet tashkilotlarida sinab ko'rib, olingan tajriba asosida takomillashtiriladi va keng joriy etiladi. Joriy etish auditorlarni o'qitish bilan birgalikda olib boriladi: auditor xatolarni tasniflash mezonlarini, ekstrapolyasiya mexanizmini va qaror qoidasini egallashi lozim.

Baholash uslubiyatining sifatli ishlashi bir qator shartga bog'liq. Avvalo, tanlamaning avvalgi bosqichlari — stratifikatsiya, hajmni asoslash va elementlarni tanlash — to'g'ri bajarilgan bo'lishi kerak, chunki baholash reprezentativ tanlamaga tayanadi. Shuningdek, xatolarni hujjatlashtirish to'liq va aniq bo'lishi lozim: har bir chetlashishning turi, sababi va summasi qayd etilmasa, tasnif va ekstrapolyasiya noto'g'ri bajariladi. Nihoyat, baholashda qo'llaniladigan ishonchlilik darajasi tanlama hajmini aniqlashda qo'llanilgan daraja bilan mos bo'lishi shart — aks holda yuqori chegara noto'g'ri talqin qilinadi. Ushbu shartlarning ta'minlanishi baholash natijalarining ishonchlilikini kafolatlaydi.

Uslubiyatning nazariy ahamiyati ham alohida qayd etishga loyiq. Baholash va ekstrapolyasiya tanlamani audit metodologiyasining boshqa kategoriyalari bilan yakuniy bo'g'inda bog'laydi: ishonchlilik darajasi audit xavfi bilan, yo'l qo'yiladigan xato muhimlik bilan, xatolar tasnifi esa ichki nazoratni baholash bilan uzviy bog'lanadi. Qaror qoidasining qo'sh mezonli (miqdoriy va sifat) tuzilishi davlat auditing o'ziga xos vazifasini — nafaqat hisobot ishonchlilikini, balki mablag'lar sarfining qonuniyligi va maqsadlilikini baholashni — baholash bosqichiga izchil ko'chiradi. Shu tariqa uslubiyat tanlama nazariyasini davlat sektori xususiyatlari bilan boyitadi va byudjet tashkilotlari auditida qaror qabul qilishning yaxlit konseptual asosini yaratadi.

Natijalarning muhokamasi shuni ko'rsatadiki, taklif etilayotgan uslubiyat mavjud ilmiy qarashlar bilan ziddiyatga kirmaydi, balki ularni rivojlantiradi. Uning statistik o'zagi xalqaro amaliyotda sinalgan baholash apparatiga tayanadi (Leslie va boshq., 1979; AICPA, 2017) va XAS 530 hamda ISSAI 1530 talablariga to'liq muvofiq (IAASB, 2023; INTOSAI, 2020); ilmiy yangilik esa uchta jihatda namoyon bo'ladi: birinchidan, baholash xavf zonalari bo'yicha qatlamli tarzda amalga oshirilib, stratifikatsiya metodikasi bilan teskari aloqa orqali bog'lanadi; ikkinchidan, qaror qoidasi davlat auditing sifat mezonlari (qonunbuzarlikning summadan qat'i nazar muhimligi) bilan to'ldiriladi; uchinchidan, uslubiyat «Masofaviy audit» tizimi bilan integratsiyalashib, tanlamani uzluksiz raqamli nazorat vositasiga aylantiradi. Bunday yondashuv davlat moliyaviy nazoratini raqamlashtirish siyosatiga bevosita mos keladi va amalda ekstrapolyasiya qilmaslik kamchiligini tizimli bartaraf etadi. Kelgusi tadqiqotlar yo'nalishi sifatida uslubiyatni sun'iy intellekt asosidagi anomaliyalarni aniqlash algoritmlari bilan boyitish va pilot loyihalarda empirik sinovdan o'tkazish masalalarini ko'rsatish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot quyidagi xulosalarga olib keldi. Birinchidan, amaliyotda tanlama natijalarini to'plamga ekstrapolyasiya qilmaslik keng tarqalgan kamchilik ekani va bu tanlamaning asl maqsadiga zid kelib, audit xulosasini asossiz qilishi ko'rsatildi. Ikkinchidan, ushbu kamchilikni bartaraf etuvchi besh bosqichli baholash uslubiyati ishlab chiqildi: xatolarni aniqlash va tasniflash (tizimli, tasodifiy, anomal), to'plamga ekstrapolyasiya qilish, xatoning yuqori chegarasini hisoblash, yo'l qo'yiladigan xato bilan taqqoslash va xulosa chiqarish.

Uchinchidan, ekstrapolyasiyaning ikkita asosiy usuli asoslandi: monetar tanlamada «ifloslanish» koeffitsiyenti orqali qiymatga mutanosib proyeksiya hamda stratifikatsiyalangan to'plamda qatlamli ekstrapolyasiya — har bir xavf zonasi alohida baholanib, natijalar jamlanadi. To'rtinchidan, qaror qoidasi ishlab chiqildi: yuqori chegarani yo'l qo'yiladigan xato bilan taqqoslash, «kulrang zona»da (80–100 foiz nisbatda) qo'shimcha proseduralar o'tkazish hamda davlat auditida sifat mezonini (qonunbuzarlikning summadan qat'i nazar muhimligini) qo'shimcha qo'llash. Shartli misolda uslubiyatning zonalar bo'yicha ishlashi va xavf bahosini teskari aloqa orqali tasdiqlashi ko'rsatildi. Beshinchidan, uslubiyatni «Masofaviy audit» tizimi bilan integratsiyalashning to'rt ustunligi — to'liq avtomatlashtirish, uzluksiz monitoring, xavf indikatorlarini yangilab borish va avtomatik hujjatlashtirish — hamda qayta aloqa mexanizmi asoslandi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi: davlat moliyaviy nazorati organlari va auditorlik tashkilotlarining uslubiy hujjatlarida tanlama natijalarini baholash va ekstrapolyasiya qilishni majburiy bosqich sifatida rasmiylashtirish hamda besh bosqichli uslubiyatni, xatolar tasnifi va qaror qoidasini kiritish; baholash va ekstrapolyasiya hisob-kitoblarini «Masofaviy audit» tizimiga modul sifatida integratsiyalash va qayta aloqa mexanizmini yo'lga qo'yish; anomal xatolarni ekstrapolyasiyadan chiqarishga qat'iy isbot talabini belgilash; auditorlarni baholash uslubiyati va ifloslanish koeffitsiyenti usuli bo'yicha o'qitish; oliy ta'lim muassasalarida «Audit» va «Davlat audit» fanlari mazmuniga tanlama natijalarini baholash va ekstrapolyasiya qilish uslubiyatini kiritish.

Kelgusi tadqiqotlar yo'nalishi sifatida ishlab chiqilgan yaxlit tanlama metodikasini (stratifikatsiya — tanlama hajmi modeli — moslashtirilgan MUS — baholash va ekstrapolyasiya) pilot byudjet tashkilotlarida empirik

sinovdan o'tkazish hamda uni sun'iy intellekt asosidagi anomalialarni aniqlash algoritmlari bilan boyitish masalalarini ko'rsatish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. AICPA (2017). Audit Guide: Audit Sampling. New York: American Institute of Certified Public Accountants.
2. Arens, A.A., Elder, R.J., Beasley, M.S. and Hogan, C.E. (2020). Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. 17th ed. Harlow: Pearson Education.
3. Christensen, B.E., Elder, R.J. and Glover, S.M. (2015). Behind the numbers: Insights into large audit firm sampling policies. Accounting Horizons, 29(1), pp. 61–81.
4. Elder, R.J., Akresh, A.D., Glover, S.M., Higgs, J.L. and Liljegren, J. (2013). Audit sampling research: A synthesis and implications for future research. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 32(Supplement 1), pp. 99–129.
5. IAASB (2023). International Standard on Auditing (ISA) 530 «Audit Sampling». Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. New York: IFAC.
6. INTOSAI (2020). ISSAI 1530 «Audit Sampling»; ISSAI 100 «Fundamental Principles of Public-Sector Auditing». Vienna: INTOSAI.
7. Leslie, D.A., Teitlebaum, A.D. and Anderson, R.J. (1979). Dollar-unit Sampling: A Practical Guide for Auditors. Toronto: Copp Clark Pitman.
8. Neter, J. and Loebbecke, J.K. (1975). Behavior of Major Statistical Estimators in Sampling Accounting Populations: An Empirical Study. New York: AICPA.
9. Бычкова, С.М. ва Итыгилова, Е.Ю. (2021). Аудит: учебник. Москва: Магистр, ИНФРА-М.
10. Ганьшин, А.В. (2019). Совершенствование методов обоснования выборки в аудиторской проверке: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12. Москва: Финансовый университет.
11. Дўсмуратов, Р.Д. (2003). Аудит асослари: дарслик. Тошкент: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти.
12. Илхамов, Ш.И. (2022). Ички аудитни ташкил этиш ва унинг услубий таъминотини такомиллаштириш масалалари. Тошкент: Iqtisodiyot.
13. Иқтисодий тараққиёт ва таҳлил (2024). Давлат сектори аудитини рақамлаштириш ва услубий таъминотини такомиллаштириш масалаларига бағишланган мақолалар. Иқтисодий тараққиёт ва таҳлил илмий электрон журналы, 2(4). [Журналда чоп этилган тегишли мақола келтирилади].
14. Подольский, В.И. ва Савин, А.А. (2019). Аудит: учебник для вузов. 6-нашр. Москва: Юрайт.
15. Хасанов, Б.А. (2023). Давлат молиявий назорати ва аудит: назария ва амалиёт. Тошкент: Moliya.
16. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни (2021). «Аудиторлик фаолияти тўғрисида», 2021 йил 25 февраль, ЎРҚ-677-сон. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 25.02.2021 й., 03/21/677/0136-сон.
17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони (2023). «Ўзбекистон — 2030» стратегияси тўғрисида», 2023 йил 11 сентябрь, ПФ-158-сон. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 12.09.2023 й., 06/23/158/0694-сон.
18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони (2024). «Бюджет маблағларидан фойдаланиш устидан молиявий назоратни кучайтириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида», 2024 йил 10 июль, ПФ-100-сон. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>